

VYUŽITÍ MODERNÍCH VÝUKOVÝCH METOD PŘI VÝUCE EKONOMICKÝCH PŘEDMĚTŮ

Hana Filipczyková¹

¹Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra technické a pracovní výchovy, Fráni Šrámka 3, 709 00 Ostrava-Mariánské Hory, Česká republika

Abstrakt

Škola jako výchovně-vzdělávací instituce se vyznačuje tendencí uchovávat své organizační formy, zprostředkovávané učivo, osvědčené způsoby práce. Naproti tomu výukové metody jsou ze své podstaty úzce provázány s osobností učitelů, více odrážejí jejich názory, postoje a zkušenosti a mohou se snáze přizpůsobit aktuálním potřebám. Efektivita vyučování tak závisí nejen na správném stanovení cílů a obsahu, ale také na způsobech, jak těchto cílů dosáhnout, tedy na volbě vhodné vyučovací metody, organizační formy a adekvátní technologie vzdělávání, které má učitel k dispozici. V současné době je stále více kladen důraz na multimediální a interaktivní výukové metody, které vyžadují připravenost učitelů porozumět didaktickým aspektům práce s moderními technologiemi. Cílem příspěvku je provést analýzu míry využívání moderních výukových metod, zejména metod multimediální a interaktivní výuky mezi učiteli na obchodních akademiích a obdobných typech středních škol s ekonomickým zaměřením a na základě ní formulovat doporučení pro výuku ekonomických předmětů na těchto školách.

Klíčová slova: moderní výukové metody, multimediální výuka, interaktivní výuka, obchodní akademie, ekonomické lyceum, případová studie, polostrukturované interview.

Abstract

THE USE OF MODERN TEACHING METHODS IN TEACHING ECONOMICS

The school as an educational institution is characterized by a tendency to preserve its organizational forms, mediated curriculum, proven ways of working. In contrast, teaching methods are inherently closely linked to teachers' personalities, reflecting their views, attitudes and experiences more and can adapt more easily to current needs. The effectiveness of teaching thus depends not only on the correct setting of goals and content, but also on the ways to achieve these goals, ie on the choice of a suitable teaching method, organizational form and adequate technology of education available to the teacher. Currently, there is an increasing emphasis on multimedia and interactive teaching methods that require teachers to be prepared to understand the didactic aspects of working with modern technologies. The aim of the paper is to analyse the use of modern teaching methods, especially multimedia and interactive teaching methods among teachers at business academies

and similar types of secondary schools with an economic focus and based on it to formulate recommendations for teaching economics at these schools.

Keywords: modern teaching methods, multimedia teaching, interactive teaching, business academy, economic lyceum, case study, semi-structured interview.

ÚVOD

Vzdělávání obecně, nikoliv jen to ekonomické, hraje v našem životě důležitou roli. Vzdělávání utváří osobnost člověka, přispívá ke společenskému rozvoji. Vzdělání pokládá základ rozvoje, zvyšování ekonomické efektivnosti a sociální soudržnosti. S ekonomickým myšlením souvisí i určitá úroveň ekonomické gramotnosti. Z toho vyplývá, že proces, jehož cílem je dosažení ekonomické gramotnosti, nazýváme ekonomickým vzděláváním.

Základy ekonomického vzdělání dnes najdeme již na všech typech středních škol, nicméně komplexní multioborové ekonomické vzdělávání poskytují především obchodní akademie a střední školy podobného typu, např. ekonomická lycea.

Praxe ekonoma je různorodá a nevyžaduje pouze technické znalosti, ale také schopnost týmové spolupráce, prezentační schopnosti, a řadu dalších znalostí a dovedností. Na tyto požadavky praxe by měl být proces vzdělávání připraven (Krpálek, 2015).

Pokud se zaměříme na moderní trendy v ekonomickém vzdělávání, nalezneme v nich v poslední době mnoho změn. Vznikají různé projekty pro zvýšení úrovně ekonomické gramotnosti a zefektivnění její výuky na základních i středních školách. Dalším trendem v oblasti ekonomického vzdělávání je výchova k podnikavosti. Výuka k podnikavosti studenty nevychovává pouze k založení podnikatelské činnosti, ale také k jejímu efektivnímu vedení a řízení.

Tradiční pasivní způsoby výuky založené na memorování nebo řešení jednoduchých, umělých příkladů jsou dnes považovány za zastaralé a neefektivní. Využití moderních aktivních forem výuky s využitím nejmodernějších technologií má na studijní výsledky mnohem příznivější vliv (Freeman *et al.*, 2014).

Starší metody výuky vedou k povrchnímu učení zaměřenému na znalosti momentálních poznatků, ale důležitá je především schopnost absolventa orientovat se v nových podmínkách, adaptovat se a samostatně se vzdělávat.

Volba vhodné metody výuky ovlivňuje efektivitu a rychlost učení, protože interakce mezi žákem a učitelem je vzájemný proces, v závislosti na schopnosti učitele správně vyučovat danou problematiku.

Žáci, studenti, ale i učitelé by měli být připraveni využívat moderní technologie ve svých současných i budoucích oborech, v rámci svého budoucího povolání i v osobním životě. Mediální gramotnost a mediální komunikace tak mají ve vzdělávacím procesu obrovský význam, který spočívá především v osvojení si základních poznatků současných médií a získání dovedností mediální komunikace (Střelec, 2004).

Sledujeme-li problematiku související s multimediálními a interaktivními výukovými programy a jejich využíváním ve výuce na obchodních akademiích a ekonomických lyceích, musíme se především zaměřit na komplexní stránku celého problému a položit si základní otázku, zda se v dnešním vzdělávacím procesu tyto technické prostředky a multimedia využívají dostatečně. Přesněji, zda tyto prostředky učitel zná, dokáže je využít a zvládne komplexně ovládat jednotlivé odbornosti, čili jaká jsou teoretická a praktická východiska a metodické aspekty výuky v praktické rovině.

1. CÍLE

Cílem tohoto článku je provést analýzu míry využívání moderních multimediálních a interaktivních výukových metod mezi učiteli na obchodních akademiích a obdobných typech středních škol s ekonomickým zaměřením a na základě ní formulovat doporučení pro výuku na těchto školách.

2. TEORETICKÝ RÁMEC

2.1 Výukové metody

Jednou z klíčových funkcí výukových metod je řídit učení studentů tak, aby jeho výsledkem byly osvojené vědomosti a dovednosti a rozvinuté schopnosti studentů, a to v souladu s výukovými cíli, s přihlédnutím k individuálním rozdílům mezi jednotlivými studenty ve třídě. Výukové metody procházely dlouhým historickým vývojem a měnily se v závislosti na historicko-společenských podmínkách výuky, školy a pojetí výuky.

Výukovou metodu lze chápat jako soubor vyučovacíh činností učitele a učebních aktivit žáků. Tyto činnosti, determinované cíli vyučování a učení, tvoří základní strukturní prvky výukové metody.

Výukové metody patří mezi základní didaktické kategorie. Lze je definovat jako uspořádaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáka, který směřuje k dosažení výchovně-vzdělávacích cílů (Maňák & Švec, 2003).

V literatuře nacházíme mnoho odlišných pojetí členění výukových metod. Mezi nejčastěji citované patří kombinovaný pohled na výukové metody, které výukové metody rozlišují podle kritéria stupňující se složitosti edukačních vazeb (Maňák & Švec, 2003). Další často používaná klasifikace dělí výukové metody podle jednotlivých fází výuky na motivační metody (metody usměrňující, stimulující zájem o učivo), metody expoziční (metody podání učiva), metody fixační (metody opakování a procvičování učiva), metody diagnostické a klasifikační (metody hodnocení, kontroly a klasifikace) a metody aplikační (Mojžíšek, 1975). Třetí, často používané členění a členění uvádí pět obecných metod výuky podle stupně aktivity žáka a heurističnosti, a podle tohoto kritéria dělí metody na informačně-receptivní, reproduktivní, problémového výkladu, heuristickou a výzkumnou metodu (Lerner, 1986).

Žádná z klasifikací výukových metod ovšem nepostihuje a ani nemůže postihnout komplexní přehled všech metod výuky.

2.2 Multimediální a interaktivní výukové metody

Multimédia lze označit jako nejefektivnější formu komunikace a vyhledávání informací. Základním prvkem multimédií je jejich interaktivnost. Mediální didaktika se zabývá teorií využívání a zařazení médií do výuky. Mediální pedagogika analyzuje média a jejich používání. Obojí se vzájemně prolíná (Holsinger, 1995).

Do skupiny multimediálních didaktických prostředků můžeme zahrnout předměty a pomůcky materiální hodnoty, které zajišťují a zefektivňují vyučování a zároveň pomáhají splnit výchovně-vzdělávací cíle s přispěním auditivní, vizuální a audiovizuální techniky

Multimediální technika využívá text, obrázky, zvuk, video a animaci. Zapojuje více smyslů, přičemž aktivním používáním techniky mohou studenti hlouběji proniknout do učební látky. Významnou současnou formou vzdělávání, u které se předpokládá další vzestup, je e-learning.

Stále více se pro tvorbu výukových systémů a elektronických kurzů na internetu využívá softwarový balíček Moodle. Tvůrci kurzu v prostředí Moodle mají k dispozici řadu modulů, z nichž sestavují jeho obsah. Nastavení modulů i jejich

jednotlivých instancí lze dále přizpůsobovat avyžívat je tak v různých pedagogických situacích. Do on-line kurzu lze vkládat např. studijní materiály ve formě HTML stránek, souborů ke stažení, Flash animací, strukturovaných přednášek apod., úkoly pro účastníky kurzu, automaticky vyhodnocované testy složené z různých typů testových úloh, slovníky a databáze, na jejichž plnění se mohou podílet účastníci kurzu, ankety apod. (Zormanová, 2012).

Z didaktických prostředků v odborném výcviku zejména v technických oborech využíváme pro účely výukového programu tzv. trenažér. Trenažér je zařízení, které je vybaveno programem a má simulační programovací a kontrolní jednotku.

Do souboru všeobecné didaktické techniky pro prezentaci multimediálních výukových programů patří zejména multimediální počítač, interaktivní tabule, vizualizér, LCD monitor s dotykovým displejem, jiné projekční plochy, videokamera, digitální fotoaparát, MP3/MP4 přehrávač, DVD přehrávač, PDA, mobilní telefon, notebook apod. Jedná se tedy o auditivní, vizuální a audiovizuální techniku, v mnoha případech doplněnou softwarovým nebo operačním systémem pro prezentaci učebního obsahu prostřednictvím multimediálních programů.

Zařadit didaktickou techniku do vyučování na středních školách lze v různých fázích výuky a při použití všech výukových metod. Klasické výukové metody lze vhodně doplnit zobrazováním textového obsahu pomocí multimediálních prostředků.

Při metodě názorně demonstrační využijeme k předvádění a pozorování vhodné prostředky, jako je počítač, interaktivní tabule. Pracujeme s obrazem. Při instruktáži lze vhodně demonstrovat předváděnou činnost prostřednictvím videozáznamů.

Metody dovednostně-praktické využívají multimediální prostředky především při napodobování a experimentování. Aktivizující metody, diskusní, problémové, situační, inscenační a didaktické hry dnes již běžně využívají hardwarové prostředky a multimediální obsah.

Komplexní výukové metody jako je frontální výuka, výuka podporovaná počítačem, individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce žáků, televizní výuka a e-learning se v dnešní době bez využití moderních multimediálních prostředků neobejdou (Skalková, 2004).

Předpokladem pro práci učitele a využívání nových didaktických prostředků je vytvoření vlastního multimediálního systému. Základním faktorem k trvalému zdokonalování učitele v oblasti informačních a komunikačních technologií je

vlastní zdokonalování. Tato skutečnost platí zejména v získávání znalostí v oblasti informačních a komunikačních technologií v multimediální výchově a vzdělávání (Sak, 2007).

3. METODOLOGIE

Autorka zvolila pro zjištění stupně využití moderních multimediálních a interaktivních výukových metod kvalitativní výzkumnou strategii. Výzkumným cílem bylo zjištění, jakým způsobem je ve vybraných obchodních akademických a obdobných středních školách prakticky realizována výuka multimediální a interaktivní výuka, tedy do jaké míry jsou v učitelské praxi těchto škol využívány principy a nástroje moderních výukových metod. Výzkumné otázky byly sestaveny na základě posouzení dosavadní praxe a dostupné literatury. Jsou formulovány tak, aby jejich zodpovězení směřovalo k naplnění cíle výzkumu.

- 1) Kolik a jaké studijní obory škola zajišťuje?
- 2) Jaký je rozsah výuky předmětu Ekonomika?
- 3) Jaké výukové metody používá učitel při výuce?
- 4) Jaké technické prostředky učitel při výuce využívá?
- 5) V jakém rozsahu využívá učitel multimediální a interaktivní výuku?
- 6) Využívá učitel při výuce e-learning?
- 7) Jakým způsobem probíhala on-line výuka v době uzavření škol kvůli pandemii covidu?
- 8) Budou zkušenosti z on-line výuky využity v další pedagogické práci učitele?

Pro potřeby tohoto výzkumu byla využita metoda případové studie, u které je základem detailní studium několika málo případů. Výzkum se z hlediska těchto typů případové studie týkal typu 4 – studia organizací a institucí (Hendl, 2005).

Pro výzkum byla zvolena metoda záměrného výběru výzkumného souboru, kdy výběr výzkumného souboru probíhá na základě předem stanovených vlastností, tedy kritérií. V tomto výzkumu byla stanovena 3 kritéria výběru souboru – účastníci výzkumu jsou učitelé na obchodní akademii nebo ekonomickém lyceu, přičemž vyučují předmět Ekonomika, který je klíčovou součástí odborné maturitní zkoušky, mají alespoň 5 let pedagogické praxe a sídlo školy je v Moravskoslezském kraji. Výzkumný soubor byl vybrán na základě stanoveného cíle výzkumu. Osloveny byly všechny obchodní akademie a ekonomická lycea v rámci Moravskoslezského kraje. Informace o školách byly získány ze Seznamu škol a školských zařízení, který má na svých internetových stránkách krajský úřad pro MS kraj. Z oslovených 22 škol kladně odpovědělo pouze 8. Jednalo se o 6 škol,

jejichž zřizovatelem je MS kraj a mají právní formu příspěvkové organizace a 2 školy, jejichž zřizovatelem je soukromý subjekt a mají právní formu s.r.o. Ve většině záporných odpovědí oslovených škol byly uvedeny jako hlavní důvody zejména vládní omezení kvůli současnému stavu a také nezájem o dané téma. Většina škol souhlasila s účastí ve výzkumu pouze pod podmínkou zachování anonymity. Výzkum probíhal v období června a července 2021.

Nejvhodnější metodou pro získání specifických a někdy i citlivých dat byla zvolena metoda kvalitativního rozhovoru, konkrétně polostrukturovaného interview a zúčastněného pozorování. Rozhovory byly vedeny s jednotlivými učiteli se souhlasem ředitele školy. V rámci polostrukturovaného rozhovoru bylo definováno jádro rozhovoru, tj. samotné výzkumné otázky. Ke každé výzkumné otázce bylo připraveno několik dílčích otázek, další otázky vyplynuly z rozhovoru. Občas bylo nutno tazatelem otázky modifikovat.

Pro účely zaznamenávání dat byl využit audiozáznam, poté byla data přepsána a provedena jejich transkripce. Pro lepší orientaci v textu a rychlejší dohledání citací byly jednotlivé řádky označeny čísly. Pro lepší přehlednost a práci s textem byli jednotliví komunikační partneři označeni čísly podle časové posloupnosti, jak byly rozhovory realizovány (KP1 – KP8). Dále se provedla segmentace dat do analytických jednotek a jejich kódování. K rozboru přepsaných interview bylo použito otevřené kódování. Pro účely výzkumu byla využita metoda vytváření trsů. Na základě podobnosti a opakujících se znaků se trsy zařadily do kategorií a pojmenovaly obecnějším názvem. Tyto kategorie také tvoří výzkumné otázky, které byly stanoveny před vstupem do terénu. Následujícím krokem bylo axiální kódování. V rámci tohoto kódování byly pozorovány rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi (Miovský, 2006).

4. VÝSLEDKY

Autorka uvádí výsledky, které byly získány prostřednictvím analýzy zrealizovaných rozhovorů v rámci případové studie. Interpretace získaných dat je vzhledem k omezenému rozsahu článku doplněna pouze o vybrané citace některých komunikačních partnerů a také nejsou uvedeny tabulky kódování a kategorizování. Vše má autorka archivováno a na požádání může být kdykoliv předloženo. Závěry jsou shrnuty podle jednotlivých výzkumných otázek. Vzhledem k požadavku zachování anonymity většiny škol nejsou v závěrech uváděny jejich názvy.

Kolik a jaké studijní obory škola zajišťuje?

Výuka probíhá ve všech zkoumaných školách v rámci registrovaných studijních oborů. 6 škol zajišťuje výuku minimálně ve 2 oborech, jedná se o obor Obchodní akademie nebo Ekonomické lyceum, další obory jsou pak zejména Veřejná správa a Informační technologie. Pouze 2 školy zajišťují výuku jen 1 studijního oboru – Obchodní akademie. 2 školy zajišťují v rámci oboru Obchodní akademie výuku ve specializacích, a to Zahraniční obchod a Účetnictví a daně.

Např. KP 1: „Naše škola zajišťuje výuku ve třech oborech, máme obchodní akademii, ekonomické lyceum, veřejnou správu a před 3 roky jsme v rámci obchodní akademie otevřeli specializaci zahraniční obchod.“

KP 3: „Jsme soukromá škola, máme jen obchodní akademii.“

KP 4: „Jsme ekonomické lyceum, většina předmětů je stejná jako na obchodních akademiích.“

KP 7: „Jsme gymnázium a obchodní akademie dohromady, když nepočítám dva obory na gymnáziu, tak máme 3 ekonomické obory – obchodní akademii, informační technologie a veřejnosprávní činnost.“

KP 8: „Jsme klasická obchodní akademie, máme 2 obory – obchodní akademii a veřejnosprávní činnosti.“

Jaký je rozsah výuky předmětu Ekonomika?

Obecně můžeme říci, že výuka předmětu Ekonomika na všech zkoumaných školách probíhá 3–4 roky v rozsahu 2–4 hodin týdně, rozsah výuky se liší podle oboru studia. Menší rozsah výuky mají studenti ekonomického lycea a na obchodní akademii studenti oborů Veřejná správa a Informační technologie, a to jak z hlediska doby studia, tak počtu hodin výuky týdně.

Např. KP 1:

U nás se rozsah výuky liší podle oboru. Ekonomiku máme na obchodní akademii celé 4 roky v rozsahu 2 h týdně, na zahraničním obchodě v 1. a 2. ročníku 4 hodiny týdně a pak mají studenti Mezinárodní ekonomiku. Na ekonomickém lyceu je Ekonomika 4 roky 3 hodiny týdně, a ne veřejné správě 3 roky v rozsahu 1–3 h týdně podle toho, o jaký ročník se jedná.

KP 2: „Ekonomika je u nás od 1. do 4 ročníku. Učím 2–4 h týdně. Čím vyšší ročník, tím více hodin výuky týdně studenti mají.“

KP 5: „Ekonomiku máme od 1. do 3. ročníku, průměrně 3 h týdně. Jen informatici mají předmět

Základy ekonomiky 2 roky, ale tam učí kolegyně, tak nevím přesně, kolik h týdně mají.“

KP 6: „Ekonomiku máme na všech oborech, a to od 1. do 4. ročníku, 2 h týdně. Je to maturitní předmět.“

KP 8: „Ekonomiku máme 4 roky na obchodní akademii, 3 roky na veřejnosprávní činnosti. Učím 3–4 h týdně, podle toho, o jaký ročník se jedná.“

Jaké výukové metody používá učitel při výuce?

Většina učitelů používá především klasické výukové metody slovní – přednášku, vysvětlování, práci s textem, doplněné o inovativní a aktivizující metody, např. projektovou výuku, diskuzní metody, didaktické hry nebo skupinovou výuku.

Např. KP 1:

Základem mé výuky je klasická přednáška, kdy studentům vysvětlím danou problematiku, následně se studenty vedu řízenou diskuzi na dané téma. Zejména studenti z nižších ročníků mají rádi, když výuku občas zpestřím nějakou didaktickou hrou. U vyšších ročníků zase někdy využívám projektovou výuku a práci ve skupinách.

KP 2: „Převažuje vysvětlování, práce s textem, diskuze, někdy studenti pracují na zadaném úkolu ve skupinách. Jo a taky dělají projekty, individuálně nebo ve skupinách.“

KP 3: „Často využívám projektovou výuku, práci ve skupinách, řízenou diskuzi, e-learning.“

KP 4: „Především používám tradiční metody jako vysvětlování, práci s odborným textem, diskuzi. Než jdou moji studenti na odbornou praxi, vyberou si téma projektu, který pak na základě nabytých znalostí a zkušeností zpracují a před spolužáky odprezentují.“

KP 8: „Využívám především vysvětlování, práci s textem, vedu se studenty diskuzi na zvolené téma, občas pracujeme ve skupinkách. V posledním ročníku studenti zpracovávají také projekty.“

Jaké technické prostředky učitel při výuce využívá?

Učitelé při výuce využívají dostupné technické vybavení, přičemž ve vybavení technickými prostředky jsou mezi jednotlivými školami výrazné rozdíly. Lépe vybavené jsou „soukromé“ školy, kde je běžným vybavením tříd interaktivní tabule, učitel má k dispozici multimediální počítač s dotykovým displejem, videokameru, notebook. Naproti tomu „veřejné“ školy buď interaktivní

tabuli nemají vůbec nebo pouze v omezeném množství v odborných učebnách, učitelé často využívají své soukromé prostředky – mobilní telefon, videokameru, notebook apod. K běžnému vybavení zde většinou patří jen počítač a dataprojektor.

Např. KP 2: „Při výuce využívám především počítač a dataprojektor. A pak klasickou tabuli nebo flipchart. Interaktivní tabuli ve škole vůbec nemáme.“

KP 3: „Běžně využívám interaktivní tabuli, dataprojektor, počítač vybavený dotykovým displejem, pro studenty natáčím videa služební videokamerou.“

KP 5: „Ve třídě mám k dispozici dataprojektor, notebook si nosím do každé hodiny z kabinetu. Interaktivní tabuli máme jen ve 2 odborných učebnách, ale moje výuka v nich neprobíhá.“

KP 6: „Používám počítač nebo notebook a dataprojektor. Někdy využívám i svůj mobil nebo kameru.“

KP 7: „Jsme dobře vybaveni, můžu při výuce využít multimediální výukové centrum napojené na interaktivní tabuli.“

V jakém rozsahu využívá učitel multimediální a interaktivní výuku?

Na všech zkoumaných školách sice stále převládají tradiční metody výuky, nicméně multimediální a interaktivní výuka se postupně dostává do popředí. Učitelé při prezentaci učiva využívají kombinaci digitálně upraveného textu, fotografie, grafiky, zvuku, animace a prvků videa, někdy i ve formě interaktivních multimédií.

Např. KP 1: „Při výuce často využívám audio a video nahrávky nebo webové odkazy, na kterých mohou studenti získat doplňující informace.“

KP 4: „Při výuce do prezentace zapracovávám odkazy na webové stránky, občas i nějaká instruktážní videa nebo obrázky.“

KP 5: „Využívám zejména videoprezentace, fotky nebo obrázky.“

KP 6: „Ve výuce využívám zejména audio, video, digitální texty, webové odkazy.“

KP 7: „Pracuji s interaktivní učebnicí přes multimediální tabuli, je zde propojeno audio, video, text, fotografie, animace, webové odkazy, studenti se operativně mohou zapojovat do výuky.“

Využívá učitel při výuce e-learning?

V současné době všichni učitelé, kteří se případové studie zúčastnili, ve svém předmětu využívají určitou formu e-learningu, především jako formu doplnění prezenční výuky. Minimálně mají v této

formě zpracované studijní texty. Někteří využívají e-learning i k distribuci studijního obsahu, komunikaci mezi studentem a učitelem a k řízení studia.

Např. KP 1: „E-learning používám jako doplněk normální výuky, studenti zde mají studijní texty a využívám jej také k testování znalostí studentů. Přístup mají studenti z webu školy.“

KP 2: „Ano, částečně. Studenti zde mají studijní materiály, pracují s nimi jak doma, tak v hodinách.“

KP 3: „Ano, mám pro studenty všech mých předmětů vytvořené interaktivní kurzy v Moodle.“

KP 4: „Studenti mají k dispozici v e-learningu některé studijní texty a je jen na nich, jestli s nimi budou při samostudiu pracovat nebo ne. Jinak ho při výuce nevyužívám.“

KP 7: „Dnes již studenti mají k dispozici obsah celého předmětu v e-learningu, nemusí si na hodinách nic zapisovat a tím omezovat svou koncentraci na vlastní výklad učiva. Stejně tak všechny úkoly a testy dělají prostřednictvím e-learningu.“

Jakým způsobem probíhala on-line výuka v době uzavření škol kvůli pandemii covidu?

Většina učitelů se shoduje, že zejména v počátcích on-line výuky bylo pro učitele velmi obtížné si zvyknout na pro většinu novou formu výuky. V prvních týdnech často na školách nebyl stanoven jednotný postup, jak výuku realizovat, učitelé si sami určovali, jak bude výuka probíhat. Postupně došlo k vytvoření jednotné metodiky on-line výuky, závazné pro všechny učitele na dané škole. Všechny zkoumané „veřejné“ školy využívaly pro výuku bezplatnou aplikaci Google Classroom, naopak obě „soukromé“ školy realizovaly výuku pomocí platformy Microsoft Teams. Výuka probíhala u většiny učitelů v on-line formě podobně jako na klasické výukové hodině, tj. prezentace dané problematiky učitelem pomocí PowerPointu, instruktážního videa apod., následně učitel pomocí dotazů na jednotlivé studenty ověřoval míru pochopení dané problematiky, dále se mohli studenti zapojit do diskuse či vznést dotazy. Znalosti studentů pak byly v pravidelných i nepravidelných intervalech ověřovány pomocí testů, někde interaktivní formou. Pro samostudium měli studenti zkoumaných škol k dispozici e-learningové studijní texty, z toho 3 školy využívaly elektronické kurzy Moodle.

Např. KP 2:

Z počátku uzavření škol jsme vůbec nevěděli, jak máme učit, každý učitel si to dělal po svém, já jsem studentům posílala na třídní mail materiály k samostudiu a úkoly k vypracování. Pak vedení zpraco-

valo metodiku a začali jsme všichni využívat Google učebnu, musela jsem se naučit s tím pracovat. Většinu hodin jsem studentům normálně odprezentovala učivo, pak jsem několik studentů vyvolala, abych si ověřila, jestli vůbec na on-line hodině jsou a taky abych zjistila, jestli učivo pochopili. Ke konci hodiny mohli studenti dávat dotazy. Občas pouze dostali úkol k samostatnému vypracování, který museli zvládnout ve stanoveném čase. Testy pak mám v e-learningové formě, přístupné z webu školy.

KP 5: „Výuka probíhala zhruba půl na půl formou on-line přednášky a samostudia spolu s plněním zadáných úkolů. Vše za pomoci Google Classroom. Kontrolní testy si studenti museli stáhnout a ve vymezeném čase zpracovat a uložit zpět.“

KP 7: „Pro on-line výuku jsme využívali Teamsy, v podstatě se ta on-line výuka nelišila od klasické výuky ve škole, jen studenti neseděli v lavicích, ale doma u počítače. Studijní materiály včetně testů mám už dávno zpracované v Moodle, takže pro mě to vůbec nebyl problém.“

KP 8: „Bylo to trochu těžší naučit se pracovat s Google Classroom. Výuka byla většinou on-line, učivo jsem vysvětlila za pomoci prezentace v PowerPointu nebo občas i instruktážního videa, které jsem stáhla z netu, pak následovaly dotazy, diskuze. Znalosti jsem ověřovala pomocí testů, které studenti museli individuálně zpracovat ve stanoveném čase.“

Budou zkušenosti z on-line výuky využity v další pedagogické práci učitele?

Většina učitelů se shoduje, že zkušenosti a dovednosti získané v době uzavření škol díky on-line výuce jim pomohou v další pedagogické práci. Mnozí učitelé se zdokonalili ve využívání prostředků výpočetní techniky, což chtějí využít jak při přípravě na výuku, tak i v procesu samotné výuky. Na některých školách zvažují občasné využití on-line výuky i nadále. Všichni dotazovaní učitelé mají v současnosti studijní materiály také v e-learningové formě. Pouze 1 učitel se chce vrátit k výuce ve stejné podobě, jakou měla před uzavřením škol.

Např. KP 1: „On-line výuka mi dala hodně – naučit se pracovat s Google Classroom, vytvořit e-learningové studijní materiály, byla by škoda to dále nevyužívat. Jednáme s vedením školy, chtěli bychom mít alespoň 1 den v měsíci on-line výuku i nadále.“

KP 3: „Moderní metody, jako Moodle, Teams apod., při výuce využívám já i většina mých kolegů už dávno, teď plánujeme, že on-line výuku budeme využívat častěji, kdy studenti budou chodit do školy od pondělí do čtvrtku a v pátek budou mít on-line výuku.“

KP 4: „Jsem rád, že už je ta on-line výuka za náma. Musel jsem připravám věnovat mnohem více času než dříve. Vráťím se zase ke svým osvědčeným metodám výuky. Studijní texty jsem přepracoval do e-learningové podoby, ale stejně si myslím, že studenti mají radši ty klasické.“

KP 5: „Určitě využiju, jak při přípravě na hodinu, tak i při samotné výuce. A studenti mohou pracovat s e-learningovými texty, to dřív neměli.“

KP 8: „Díky pandemii jsem se naučila lépe využívat možnosti výpočetní techniky, budu mít teď určitě zajímavější vyučovací hodiny. Se studijními materiály v e-learningu se podle mě studentům lépe pracuje.“

5. DISKUZE

Ve výchovně vzdělávacím procesu je učitel vedoucím činitelem. Svým studentům předává poznatky a podílí se na utváření jejich osobnosti. Učí je otevřenosti vůči novému, ukazuje, jak tyto nové poznatky zpracovávat a využívat. S rostoucí digitalizací společnosti se rozvíjejí také didaktické prostředky, čímž dochází k významným změnám ve výuce. Mění se životní styl mladých lidí, který je mnohem více digitalizovaný. Mezi učitelem a studentem tímto vývojem může dojít ke vzniku tzv. digitální propasti, tedy výraznému rozdílu znalostí práce s počítačem, elektronické komunikace a životního digitalizovaného stylu. Základním faktorem k trvalému zdokonalování učitele v oblasti informačních a komunikačních technologií by mělo být permanentní rozšiřování znalostí a získávání nových dovedností v oblasti informačních technologií, využitelných v multimediální výchově a vzdělávání.

Jak je již všeobecně známo, tradiční způsoby výuky jsou při výuce ekonomických předmětů považovány za zastaralé a ne příliš neefektivní, protože vedou jen k povrchnímu učení zaměřenému na znalosti momentálních poznatků. Využití moderních, aktivních forem výuky má na budoucí uplatnitelnost studentů v praxi mnohem příznivější vliv. Stále větší důraz je u studentů kladen především na schopnost orientace a adaptace v nových, měnících se podmínkách, a umění se samostatně se vzdělávat.

Jak vyplývá z výsledků zjištěných v rámci empirického šetření, výuka Ekonomiky se na obchodních akademiích a ekonomických lyceích v Moravskoslezském kraji stále do značné míry realizuje tradičními způsoby, více či méně doplněnými moderními multimediálními, popř. interaktivními technikami. Úroveň využití moderních multimediálních a inter-

aktivních výukových metod je do značné míry ovlivněna technickým vybavením školy, kde mezi jednotlivými školami panují velké rozdíly a učitelé jsou někdy nuceni využívat své soukromé technické prostředky. Studenti pracují s interními učebními materiály, které jsou v současné době již z větší části zpracované ve formě e-learningu. Výrazným způsobem napomohla k rozšíření multimediální, popř. interaktivní výuky současná pandemická situace, kdy v důsledku uzavření škol byla po dobu několika měsíců výuka realizována on-line formou. Tato situace přinutila mnoho učitelů naučit se a začít využívat modernější výukové techniky tak, aby výuka byla pro studenty zajímavější, zábavnější a v neposlední řadě dostupná i v domácím prostředí. Tyto nabyté dovednosti chce většina učitelů v co největší míře využívat ve výuce i nadále.

Jako nedostatečné se při výuce Ekonomiky na většině zkoumaných škol jeví využití interaktivních metod jako nástroje k rozvoji širších schopností a dovedností studentů, a tudíž je zde velký potenciál pro jejich výraznější využití.

Výsledky stávajícího výzkumu se liší od dřívějšího výzkumu autorky, prováděného v roce 2014,

zejména v oblasti většího zapojení e-learningu do výuky či určitého zlepšení vybavení škol dostupnou technikou. Rovněž využití multimediální výuky je již považováno za běžný standard. Na celostátní úrovni není možno srovnání objektivně provést, protože na základě analýzy dostupné literatury lze konstatovat, že autorce se nepodařilo nalézt odpovídající odborné články, které by se touto problematikou zabývaly.

Jako doporučení ke zkvalitnění odborné přípravy studentů v předmětu Ekonomika je pro zkoumané obchodní akademie a ekonomická lycea možno uvést následující. Je nanejvýš žádoucí zlepšit technické vybavení tříd a učeben tak, aby bylo možno při výuce běžně využívat interaktivní metody. Stávající učitele odborně vzdělávat tak, aby byli všichni schopni využívat při přípravě na výuku i při samotné výuce dostupné multimediální a interaktivní prostředky. Při přijímání nových učitelů se zaměřit na to, jaká je jejich digitální gramotnost. Klást větší důraz na využívání e-learningu tak, aby v tomto prostředí byly pro studenty dostupné veškeré studijní materiály a současně jej více využívat pro testování znalostí studentů.

ZÁVĚR

V současné ekonomické praxi neustále roste tlak na kvalitu ekonomických informací, což předpokládá mimo jiné také tlak na kvalitu vzdělávání budoucích ekonomů, zejména na středních školách typu obchodních akademií a ekonomických lyceí. Vyrůstá význam nových, interaktivních forem výuky, které lépe připraví studenta pro jeho budoucí praxi. Původní klasické formy výuky jsou stále více považovány za neefektivní, protože studenta naučí jen stávající poznatky, ale nevedou ho k tomu, aby byl schopen pružně reagovat na měnící se podmínky.

Jak potvrzuje stávající výzkum autorky, situace stále není plně uspokojivá, i když je možno zaznamenat výraznější kvalitativní posun, zejména v oblasti využití e-learningu a multimediální výuky. Situace v oblasti zapojení interaktivních metod při výuce stále není plně dostačující. Do značné míry je to dáno nedostatečným technickým vybavením učeben, které neumožňuje výraznější využití těchto metod ve výuce.

LITERATURA

- Freeman, S., Eddy, S. L., & Mc Donough, M. (2010) Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111 (23), 8410–8415.
- Holsinger, E. (1995). *Jak pracují multimédia*. Brno: Unis Publishing.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základy metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Krpálek, P. (2015). Didaktické a mediální aspekty ve výuce podnikové ekonomiky a financí. In Chromý, J., Šedivý, J., & Drtina, R. (Eds.) *Sborník recenzovaných příspěvků mezinárodní vědecké konference Média avzdělávání 2015*. (116–119). Praha: Extrasystem.
- Lerner, I., J. (1986). *Didaktické základy metod výuky*. Praha: SPN
- Maňák, J., & Švec, V. (2003). *Výukové metody*. Brno: Paido
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Mojžíšek, L. (1975). *Vyučovací metody*. Praha: SPN.
- Sak, P. (2007). *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál.
- Skalková, J. (2007). *Obecná didaktika*. Praha: Grada

Střelec, S. (2004). *Studie z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Masarykova univerzita.
Zormanová, L. (2012). *Výukové metody v pedagogice*. Praha: Grada.

Kontakt

Doc. Dr. Ing. Hana Filipczykova: hana.filipczykova@osu.cz